

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 15. oktobra 1856.

Izgled umnega živinorejca — naj bolji nauk drugim.

V Podverbi na Koroškem redí posestnik Lanner goveda tako izverstno, da njegovo ime sloví deleč po svetu in vsak mesar poprašuje pri njem po klavni živini.

Kako pa ravná ta umni mož, ki ima zmiraj po 50 in še več repov v svojih snažnih hlevih za spitanje nastavljenih, naj povedó tudi „Novice“ po slovenski prestavi gosp. Zalokarjevi.

Gospod Lanner tehta vsako živinče, kadar ga pitati dene, in zapiše od vsakega posebej, kar tačas teži.

Vsako živinče potlej ne le pitano in ob prodaji tehta, temuč tudi še vmes, vsakih 14 dní, ali po okolišinah vsaki mesec, dokler pita, da vé, koliko je pripital. Tehta tudi klajo za vsako govedo za vsak dan sproti; in vse to dela od dné do dné, od tedna do tedna skoz vés čas, in vse natanko zapiše.

Zvediti, koliko pri pitanju in odebelenji živine piča zdá, je mogel prej zvediti, koliko vsako tako živinče potrebuje za svoje ohranjenje v takem stanu, da namreč ne shujša pa se tudi ne odebelí; ker vsaka žival, se vé da, če bi tudi nič ne delala, vendar sleherni dan toliko živeža potrebuje, da se v nje namesti, kar se po dihanji, kožnem hlapenji in po drugih potih zgubi. Že človek zgubi vsakih 24 ur po samem potenji ali kožnem hlapenji 4—5 funtov; žival po primeri svojega života se vé da še več. Ako bi manj živeža dobivala, kakor ga je zgubila, bi začela hujšati; ako bi ga pa več dobivala, bi se začela debeliti.

Po velikoletnem, natanko zmiraj zapisovanem takem ravnanji se je prepričal, da vsako govedo pri počitku v hlevu potrebuje na vsak cent svoje žive teže vsaki dan poldrugi funta dobrega sená ali kake druge reči, ki po primeri ravno toliko zdá, kolikor dobro senó, da zmiraj pri svoji teži ostane. Postavimo, vol teži 8 centov; potrebuje tedej vsaki dan 12 funtov dobrega sená ali kake druge primerne redivne klaje, da pri svoji teži ostane, če ne dela. Delavna živina pa, se vé da, več potrebuje, ker se tudi bolj zdela ali utrudi, in več izhlapi, ki tedaj tudi več moči zgubi in se ji mora namestiti. Potrebuje delaven vol srednje velikosti kakih 20 funtov, in kadar zlo terpi, še več dobrega, redivnega, tečnega živeža na dan. Ravno tako potrebujejo tudi več breje, doječe ali sicer molzne krave, ker tudi one vsaki dan več oddajajo. Tudi je izstradana živina bolj ješča in več potrebuje, in mlada, ki je nar bolj v rašči, ravno tako.

Vola odebeliti mu gré po tem takem dobre redivne piče, dobrega sená, ali pa kaj družega, kar je senu primerjene redivnosti, več od poldruega funta žive teže od centa; pa vendar ne preveč in ne premalo. Koliko tedaj? Po več skušnjah se je skazalo, da za pitanje gré na cent žive teže še enkrat toliko, kot le za ohranjenje pri enakem stanu ali pri enaki moči, tedaj na cent žive teže 3 funte, in po tem za 8 centov težkega vola vsak dan 24 funtov; za 10 centov težkega pa 30 funtov itd. Ne več pa, če bi tudi rad jedel, ker po skušnji vol ne zraste en dan prav do pol funta od centa žive teže; kar bi tedaj vol več dobival, bi

šlo v blato in gnoj, dokler že 24 funtov sená pri volu 8 centov to dá, in nič več ne. Če bi pa vol manj dobival, postavimo, 18—20 funtov, bi pitanje prepočasi šlo, in se morebiti še ne doveršilo in bi več pojedel. Dobí vol 8 centov težak vsaki dan 24 funtov dobrega sená in raste na debelosti po 3 funte na dan, bo v 30 dneh vagal 8 centov in 90 funtov, v 60 dneh 9 centov in 80 funtov, in v 90 dneh 10 centov 70 funtov itd., in bo pojedel v 90 dneh 21 centov in 60 funtov sená, česar polovica pride na pitanje, drugo pa na ohranjenje v njegovem stanu.

Če bi bil vol le na pol vpitan, in bi 8 centov težak zdaj že 9 in pol centov težil, bi se mu po ti teži mogla piča dajati, da bi v takem stanu ostal, namreč blizo 24 funtov dobro redivne piče na dan. Če bi se pa do konca pital, bi se moglo s pitavno pičo v vagi ravno tako rasti, kakor vol na teži raste. Ima, postavimo, vol ta čez 60 dní 9 centov in 80 funtov, naj se mu zdaj že 30 funtov dobre piče dajè. (Konec sledí.)

Gospodarske skušnje.

(Olje iz slibovíne.) Morebiti bi kdo rad zvedil, kako pri nas v Istri iz slibovíne (Rothriegel) olje delajo. Rad mu povém. Kadar jagode dobro dozore, jih poberejo in v kako posodo denejo, da se bolj izgotovijo. Kadar so gotove, to je, dobro mehke, jih denejo v majhno vrečico (žakljíček), in vrečico na kako desko; potem jo z rokami ali pa z okroglim lesom pomanejo, da olje izteče. Ako ni še zadosti in čisto izteklo, se vlije po vrečici vrele vode in spet potare. Pervo olje je veliko bolje od družega, pa vendar se mora kam postaviti, da se goščava vsede; potem se olje posname. Tako olje prav lepo gorí; če je čisto, ne smerdí in se ne kadí; tudi je prav lepe višnjevo-rudeče barve. Akoravno tukaj oljka raste, vendar kmetje slibovíno skerbno varujejo, ker to olje za svečavo, uno pa za zabelo rabijo.

F. V.

(Kako hmelj spraviti, da močán ostane?) Namesti da se hmelj, kakor je navada, v žaklje spravi, naj se na mestu, kjer je bil pridelan in posušen, berž ko je do dobrega suh, v leséne kište natlači, in kište naj se dobro zakapijo, da nikjer ne more sapa skozi. Kadar olar hmelja potrebuje za kuho ola, takrat naj še le odpre kište in vidil bo, kako obderží hmelj na to vižo vés svoj duh.

(Kaj je storiti, da dobí krava junčika ali pa junico, kadar se k biku pelje) smo že povedali v našem listu. Tudi gosp. K. Fišer, dosluženi fajmošter v Kadnu na Českem, poterjuje to in pravi, kdor hoče junico (telico) dobiti, naj pelje kravo s polnim vimenom, tedaj ravno pred molžo, k biku. Ne bilo bi brez prida, ako je to resnica; saj je znano, da naj lepše in naj bolje krave imajo večidel le junčike, in vendar bi gospodar za rejo dostikrat raji telico imel. Na Fünfhundnerski pristavi so to skušnjo letos ponavljali, in res terdijo, da se je skor vselej poterdila, ker so letos ondi skor same telíce dobili. Ker pa so se te skušnje dosihmal tako dobro sponesle, jih bojo ponavljali še večkrat.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 18. oktobra 1856.

Kako se dajo kmetiški fantje že od mladih nóg umnega kmetijstva djansko učiti.

Kmetuje se z dobičkom le takrat, kadar pridne roke vodi umnost. Navadno mislijo ljudje, da se kmetijstva ni treba učiti, in da zamore hlapec že gospodar biti, če le zna gnoj iz hleva kidati, in dekla je že gospodinja, če le kravo pomolze. Čudno je to, da ljudje ravno od kmetijstva mislijo, da se ga ni treba učiti, čeravno je umno kmetijstvo znanost, ktera se opira na deset družih vednost. Če je fant pri kakem čevljarji večkrat vidil čevlje delati, bo tudi kakošen par skerpal, pa kako, in koliko bo usnja potratil! In če šušmári sedaj tudi več let naprej, zmiraj bo le mojster-skaza. Takemu ne bo nobeden rad dal delati, če le vé za kakega drugega dobrega mojstra.

Pri kmetijstvu je pa ravno nasproti. Kmet se šteje za kmetovavca, če tudi gnoj in gnojnico trosi, da se Bogu usmili, ker nima pravega zapopadka od gnoja, — če tudi vse svoje dela nerodno opravlja in se mu povsod vidi, da je mojster-skaza.

Malo spoštuje častitljivi stan kmetijski, kdor misli, da iz navadnega hlapca se naredí umen kmetovavec!

In vendar bi bilo vse to po starem kopitu ostalo, ako bi se ne bili premenili časi in bi novi časi ne silili kmetovavca, da bo mogel drugač orati, ako bo hotel preorati hovjovje in robidovje starih šeg in starih vraz.

Da pa se kmetiški mladini pomaga k potrebnim vedam v kmetijskem stanu in da se ji prilóžnost ponudi se učiti kmetijstva, se napravljajo ljudske šole, to je, šole po kmetih že tako, da se saj pervine in poglavitni nauki v kmetijstvu malo po malem razlagajo v teh šolah. In gotovo je, da se bo v tem čedalje več storilo, ker mahoma se ne dá vse pre narediti. Manjka pred vsem še učiteljev, ki so v stanu se podstopiti tega nauka, čeravno ljudske šole ne bojo nikoli namena imela, mladino popolnoma kmetijstva učiti. Dosti je, da se ji le malo po malem oči odpró, da spoznajo: zakaj to tako, uno pa tako. Da se ji le to razloži, bo dobra glavica začela kmali misliti in ena dobra misel ji bo odperla deset drugih.

Da pa učiteljem ne bo velika težava mladino po ti poti pripravljati za višje zapopadke in jo iz mladih nog učiti djanskega kmetijstva, bomo skusili pokazati v sledečem:

Naj pelje učitelj učence svoje k gnojnišču, iz kterega se kadí in ki se pari, — tú ima lepo prilóžnost jim razložiti, kako se gorkota, tista moč, ktera vse na svetu oživlja, iz trohnjenja in gnjilenja izbuja, — in jim tako očitno pokazati, da je gnoj polju tudi zatega voljo koristen, ker ga greje. — Dalje jim zamore pokazati, da vsaka sperstenéna stvar bolj černkasta prihaja in da tedaj zemlja, ako se pridno gnojí, je čedalje bolj černa. — Na kakem černo pobarvanem (poštrihanem) brunu, če sonce na-nj sije, jim zamore pokazati, kako veliko gorkeji je memo kakega družega pobeljenega, in jim tako razloček pred oči postaviti, ki je med črnimi in temnimi stvarmi in pa med belimi in svetlimi: une se razgrejejo hitreje in močneje, te pa manj in tudi počasi, — potem bojo lahko zapopadli, zakaj gnojno in pridno obdelano njivo sonce bolj zgreje kot pusto, ne pognojeno. Tudi mu pri-

ložnosti ne bo manjkalo, jim pokazati, kako spomladi v taki zemlji vse hitreje in veselejše cvetè. — Kadar pride dimnikar dimnik v šolo ometat, naj vzame učitelj pehar saj in jih pozimi raztrosi po senožeti; spomladi naj učencem pokaže, kako trava na tem mestu veliko gostejša in lepša raste, in tako bojo učenci njegovi s svojimi očmi vidili, da saje, ker černijo zemljo, jo bolj grejejo, pa tudi dobro gnojijo, — po takih očitnih skušnjah ne bojo kmetje več saj za kakošen plot ali na cesto metali, ampak jih obračali za dober gnoj. Ravno tako skušnjo jim zamore narediti na majhnem kosu zemlje z gnojnico, in kmetje ne bojo več pustili, da bi se z deževnico vred odtekala iz dvorišča.

S takimi pervinami se zamore nauk začeti, ki jih vsak lahko vidi, ošlata, obduha, in ktere tudi mlada glavica igraje zapopade.

Sto in sto kmetov osipuje svoj krompir vsako leto, pa vendar prav ne vé: zakaj. Na krompirji pa zamore učitelj učencikom pokazati, kako krompirjeve štible iz semena kviško rastejo, kako seme le iz tistega dela korenine poganja in na koreninah krompir dela, ki so pod zemljo; če več se tedaj zemlje okoli semena (celega ali razrezanega krompirja) nasuje, toliko več zamore korenin pognati in toliko prej so novi krompirčiki z zemljo pokriti, in to storí, da bolje rastejo in debeleji prihajajo. Tudi jim zamore razložiti, da pozneje ni treba krompirja osipavati in da je zadosti, ako ga le plevéla otrebi, če je izperva njiva bila za čevlj globoko preorana in vsajeni krompir za pol čevlja z zemljo pokrit; s tem se ovaruje tudi, da se novi mali krompirčiki pri okopovanji in osipanju ne poškodujejo. Tudi jim zamore pokazati, da na to vižo sajeni krompir se zamore zgodaj (rano) spomladisaditi brez nevarnosti, da bi mu pomladanski nočni mraz škodoval, in ker po ti poti poprej v zemljo pride, ne kalí v hramih, kar krompirju le moč jemlje.

Naj bojo ti izgledi zadosti. Še sto in sto družih bi lahko naštel v dokaz, kako se dajo kmetiški otroci že iz mladih nog kmetijstva djansko učiti in tako tista potrebna podlaga postaviti k višji kmetijski vednosti, brez ktere bo kmetom čedalje težje izhajati.

Izgled umnega živinorejca — naj bolji nauk drugim.

(Konec.)

Če bi se mlada živina pitala, ki pri dobri klaji tudi raste, bi se ji mogla, kakor težja prihaja, od tedna do tedna po enaki postavi piča dokladati.

Kar s pitanjem dorašeni živini teže priraste, je skorej vse meso in mast; koža, kosti, glava, noge in drobovina ostanejo pri starem; zboljšek gré le na meso in loj. Kar tedaj živina v pitanju več od navadnega vsakdanjega živeža za odebelenje povžije, plača z mesom in lojem. Tedaj kakor živina pri pitanju na teži raste, raste na mesu in na loji, in loj v primeri mesa, večidel peti del mesa. Postavimo, pitaven vol z 8 centi, ima dopitan 10 centov in 80 funtov žive teže, ima tedaj mesá 460 funtov, loja po 96 funtov.

Je živinče dopitano, je potlej zaverženo vse, kar se mu dalje poklada; ker se potlej ne pita več, mar še raje

hujša, ali se ga pa kaka bolehost loti. Sam gnoj je zdaj še dobiček, ki je od dobro rejene živavde nar boljši, kakor je že v drugem kraji rečeno bilo.

Pitanje se ne dá nič pohiteti ali posiliti, ker ima vsako živinče mero vsak dan rasti, in se ne dá prisiliti, da bi bolj rastle; pitanje pa je nekaka rast.

Pri enakomerni reji ne gré meso in loj vselej enakomerno na vsako govedo, ali na vsako žival; marsiktera žival je močnejšega želodca, krepkejših čev, in se prej odebeli. Pa tudi niso vse klaje enako redivne. Vsaka žival ima neko svojo od natore dobljeno zmožnost le toliko in ne več živeža na-se vzeti. Če bi tedaj živališče tudi več snedlo in zavžilo, in v čeva poslalo, bi vendar čevne pijavčice ne mogle vsega, kar je redivnega, poserkati in v krí za rejo in vdebelenje života poslati, taka redivna reč bo tedaj šla po čevah naprej v gnoj.

Kakor pa se živališče bolj debeli in vse svoje mezdre kakor predalčike z mastjó napolnuje, toliko manj je ješče. Toraj gré takemu, da je popolnoma dognano, za pičo bolj mehke in prijetniši reči dajati, in ne zmiraj enih, ampak, proti koncu posebno, mu preurjati, da bo raje jedlo in se dogotovilo.

Da z živino lepo ravnati, ji prijazen in dober biti, veliko pomaga k dobri reji in k dobremu pitanju, in da postane žival hudobna in termoglavna po hudobli tistega, ki ji streže, je iz brezštevlnih skušinj poterjeno.

Pregled kupčije v našem cesarstvu

v prvi polovici letošnjega leta.

Časnik „Austria“ piše v svojem poslednjem listu: koliko domačega blaga se je od novega leta do mesca julija letošnjega leta v ptuje dežele izpeljalo, koliko pa ptujega v naše cesarstvo pripeljalo.

Iz tega popisa se vidi, da se je žita in moke leta veliko več kakor lani ob tem času na ptuje peljalo, pripeljalo iz ptujega v naše cesarstvo pa se ga je veliko manj kot lani ta čas.

S hmeljem je bilo pa ravno narobe; dosti več se ga je iz ptujega v cesarske dežele pripeljalo kakor izpeljalo.

Tobaka se več na ptuje vozi, odkar ga na Ogorskem več pridelujejo.

Goveje živine se je več vpeljalo kakor lani ob tem času, ovác in prešičev pa manj; na ptuje se je peljalo manj volov, bikov in ovác, več pa krav, telet in prešičev.

Sladkorjeve moke za cukrarije se je manj vpeljalo, čišenega cukra pa več.

Vina se je iz laške Švajce in Sardinskega veliko več kot lani vpeljalo, nasproti pa se je tudi iz našega cesarstva čez laško mejo veliko več vina, ola (piva), žganja in špirta izpeljalo.

Ker je bila lanska letina dobra za olje, se ga je veliko vpeljalo, posebno za obertniške potrebe.

Tkane ga blaga se je veliko več vpeljalo, le prazne platnéne in volnate robe manj; vendar se iz tega ne more soditi, da gré domače tkavstvo rakovo pot, zakaj brošča, žvepla, kilisolitarja, potašlja, sode, vinskega kamna, žvepljene kisline, pavole, prediva, konopelj, svile in pavoljnate preje se je veliko več vpeljalo memo lanskega leta.

Da domače usnarije (ledrarije) več dela imajo, se vidi iz tega, da se je dosti več kož, ribje masti, čresla, želoda in ježic vpeljalo in veliko usnja in usnjenega blaga izpeljalo, veliko manj pa navadnega usnja vpeljalo.

Tudi železninarstvo si čedalje bolj na noge pomaga; priča tega je, da se je več sirovega železa, jekla, jeklenega dratú in sirovo-vlitega železa vpeljalo, nasproti pa veliko več izdelanega železnega in jeklenega blaga na ptuje peljalo. Ker pa se je tudi sirovega železa dosti več izpeljalo, je to znamenje, da fužinarstvo ni šlo rakove poti.

Krajopisje.

Sv. Marjeta pri Pesnici na Štajarskem.

Popisal Juri Pavalec.

Nekterebrati že so častiti braveci „Novic“ brali: „Od sv. Marjete pri Pesnici na Štajarskem“, pa malo še jih morebiti vé, kje in kakošen je ta kraj; hočem tedaj jez na kratko vse važniše čerhniti.

Na severno-izhodni strani Maribora v gornji polovici Pesniškega dola skoro v sredini slovenskih goríc leži sv. Marjeta, kamor iz Maribora priti moreš ali memo sv. Petra skoz Nebovo v poldrugi uri hodá, ali pa v eni uri od Pesniškega kolodvora memo dveh velikih opekarnic po véliki cesti, od ktere v stran še pred sv. Marjeto proti severu druga pelja skoz Gačniški dol v Jarenino in k Št. Jakobu. — Sv. Marjeto pri Pesnici so leta 1532 Turki razrušili, takrat, ko so naši, kakor pravica pripoveduje, véliki zvon pri Devici Maríi na Gori blizo Maribora prevertali, da bi ne pél preglasno in ga tedaj Turki ne našli. Poprej pravijo, so ta zvon na Turško čuli in zato je Turčin v te kraje privihral. Pri sv. Marjeti je zvon od leta 1567, kterege so cerkveni starašini sv. Petra kupili, in visí v stolpu, kterege so tadanji Št. Peterški fajmošter zidati dali. Od leta 1787 je sv. Marjete fara za se, ima svoje fajmoštre, in obsega dele Št. Peterške, Jareninske, Št. Jakobške in Št. Lenartške fare, katerim fajmoštrom se še dan današnji zbirca in groši dajati morajo. Leta 1680 je bila tukaj kužna bolezen, ktera je več kakor polovico ljudi pomorila; pripoveduje se, da takrat so vsakega pokopali, kakor hitro se ga je bolezen prijela, če je še ravno živ bil, in da je tako malo ljudi ostalo, da v vasi eni drugega niso doklicati mogli.

Malo pred sv. Marjeto je velik z drevjem obrašen holec, od kterege se pripoveduje, da je edini proti nebu molil, ko je še vès dol jezero bilo.

Ravno pred cerkvijo blizo mlina sta dva zidana mosta, eden čez Pesnico, drugi čez Čermec. Cerkev stoji malo više od ceste na gričku tik Pesnice. Farovž, šola, zdravnikova hiša, dvé kerčmi, mesnica, pekarija, kramarija in še druge hiše okoli cerkve pričujejo, da smo v slovenskem kraji. Fara je po cesarji Jožefu osnovana, cerkev pa je dosti starejša, nje unajna stavba ni kaj posebna, zvonik je visok in poleg njega leži kamen Rimljanov: na vsakem kraji na kamnu spodej leži lev, na sredi med levoma sta dva moža, ena ženska in dva fanta; zgorej ležita dva leva, na voglih kamna sta dva sužnja. Vse je iz belega poharskega marmora izsekano. V zvonik zazidana pa je ženska glava, nad njo se vidi volkinja z Romulom in Remom. Od znotraj je cerkev čisto prosta in ima le šest nizkih okinj. Na koru, kjer so tudi stare, šerbljave orglje, se bere leto 1765. Cerkev je zvonaj in znotrej slaba, zatoraj se bo prihodnje leto popravila. Lepe podobe križevega pota je namalala gradčka malarica Eisel. Na cerkvenem oboku je blizo vélikega oltarja lepa podoba sv. Roka in ena mala Device Marije, ktero je malal naš verli rojak gosp. Malić, kterege menda nekteri naših bravecev iz Pariške razstave poznajo, kjer ga je zavolj njegove umetnosti lepa hvala zadela. Posebno lepa in krasna je podoba sv. Marjete na vélikem oltarji. Zvonov imamo čvetero; troje jih je bilo leta 1845 kupljenih; veljali so čez 3000 gold. sr., vlil jih je Juri Steinmec v Celji. Fajmošter so zdaj peti; prvi, Franc Majar, so bili od leta 1785; drugi, Franc Drog, od 1787; tretji, Jožef Kožuh, od 1807; četerti, Janez Kurnik, od 1843, in zdajni, Franc Dreisibner, so od leta 1852. — Duš šteje cela fara 1730; šolskih otrok je vsako leto okoli 200. Farani so večidel siromaški, in jih je komaj 94 srednjih kmetov. Sosesk je v celi fari sedem: Derčova, Pernica, Št. Jakobski dol, Ložene, Roperče, Močna in Vosek. Jezik se govori pokvarjen slovensk; noša je národna z nemško namešana. — Na spodnjem kraji proti jugu pol ure od sv. Marjete je v vélikem zdaj na suho djanem ribnjaku, kteremu „Pristava“ pravijo, hiša vsa iz kamenja sozidana; kamenje so vse blizo